

Omaishoitajan rinnalla

Punainen Risti 20 vuotta omaishoitajien tukena

Sisällysluettelo

Alkusanat	3
I OMAISHOIDON TUKI: TAUSTA JA TARVE	4 - 9
Kuka tahansa meistä	6
Vertaistuki, venttiili arkeen	9
II AMMATILLINEN LOMITUS 1993-2009	10 - 29
Muuttuva toimintaympäristö	13
Paikallisilla mausteilla	14
Lomittajan työ – haastavaa, mutta palkitsevaa	17
Valinnanvapautta palvelusetelillä	18
• Piironginlaatikoista jokapäiväiseen käyttöön	21
• Hyviä kokemuksia ja pettymyksiä	22
Törmäys EU:n kilpailulainsäädäntöön	24
• Lomitus kunnan avopalveluksi	27
• Ryhmätoimintaa lomituksen rinnalla	28
III SATAKUNNASTA KOKO SUOMEEN: TUKEA VAPAAEHTOISVOIMIN	30 - 54
• Osastot kantavana voimana	35
• Vapaaehtoiset osana omaishoitajien arkea	36
Yhteistyöstä yhteinen hyöty	38
Hyvinvointia edistämässä – kuntien näkemyksiä yhteistyöstä	41
• Mahdollisuuksia ja puutteita	42
• Oppia tulevaisuuden tekijöille	46
Omaishoidon tasa-arvoa etsimässä	48
• Omaishoidon palapeli	50
• Hyvä seura virkistää!	52

Omaishoitajan rinnalla – Punainen Risti 20 vuotta omaishoitajien tukena

Teksti	Maija Pokkinen
Työryhmä	Sisko Aalto, Maija Pokkinen, Carita Lehtniemi
Kielenhuolto	Paula Mannonen
Ulkoasu	Art & Bubbles/Marja Koponen
Painopaikka	Hannun Tasapaino Oy
Repro	Takomo Tuotanto Oy

Omaishoitajat tekevät arvokasta työtä

Punainen Risti tekee päivittäin työtä ihmisten auttamiseksi ja välittämisen puolesta. Tätä työtä tekevät myös ne tuhannet omaishoitajat, jotka voimiaan säästämättä pitävät huolta läheisistään. Arvostamme omaishoitajien työtä suuresti. He joutuvat usein venymään äärimmilleen kantaessaan vastuuta läheisestään.

Suomen Punainen Risti on jo 20 vuoden ajan tukenut omaishoitajia, ensin ammatillisella lomitus toiminnalla ja nykyään omaishoitajien kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemisen – virkistyksen, vertaistuen, koulutuksen, ohjauksen ja neuvonnan – keinoin.

Suomen Punaisen Ristin vapaaehtoiset, työntekijät ja Raha-automaattiyhdistyksen tuki ovat mahdollistaneet omaishoitajia tukevan toiminnan pitkäjänteisen kehittämisen. RAY:n taloudellinen tuki on mahdollistanut uudenlaisia inhimillisiä toiminnan malleja omaishoitajien terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi.

Punaisen Ristin omaishoitajille antama tuki on tärkeää inhimillisistä syistä ja se on myös perusteltua taloudellisestakin näkökulmasta. On tärkeää, että omaishoitaja ja hoidettava saavat päättää omista asioistaan viimeiseen saakka ja elää täyttää elämää.

Punainen Risti on omaishoitajien tukitoiminnan osalta pyrkinyt hakemaan oikeita ratkaisuja kuuntelemalla omaishoitajien tarpeita, mutta myös seuraamalla yhteiskunnassa tapahtuvia muutoksia. Omaishoitajien ja hoidettavien tilanne ja tarpeet muuttuvat kuitenkin jatkuvasti, kuten ympäröivä yhteiskuntakin – haluamme olla mukana vastaamassa tähän haasteeseen.

Ikäihmisten määrän voimakkaasta kasvusta johtuen omaisten työpanos tulee olemaan vastaisuudessa entistäkin merkittävämpi. Tämä on tiedostettu yleisesti ja omaishoitajien asemaa on pyritty parantamaan järjestelmällisesti niin lainsäädännön kuin kunnallisten palveluidenkin osalta. Järjestönä olemme puhuneet omaishoitajien tasapuolisemman elämän ja palveluiden puolesta.

Kehittyvässä omaishoitotyössä tarvitaan osaamista, uskallusta ja inhimillisiä arvoja. Punainen Risti haluaa periaatteidensa mukaisesti edistää kaikkien osalta yhteisymmärrystä, ystävyyttä ja puhua tasa-arvoisen omaishoidon puolesta.

Erkki Liikanen

Erkki Liikanen
puheenjohtaja
Suomen Punainen Risti

I OMAISHOIDON TUKI: Tausta ja tarve

- **Yli miljoona** suomalaista auttaa säännöllisesti omaistaan tai läheistään, lähes kolmannes heistä päivittäin. Apua annetaan muun muassa pukeutumisessa, syömisessä ja lääkkeiden otossa.
- **Noin 60 000** suomalaista ei sairauden, iän tai vamman vuoksi selviäisi kotona itsekseen. Suurin osa heistä joutuisi laitoshoitoon ilman läheisten tarjoamaa huolenpitoa.
- **Noin 40 000** suomalaista saa omaishoidon tukea, joka oikeuttaa muun muassa vapaapäiviin ja hoitoa helpottaviin kunnan palveluihin.

Kuka tahansa meistä

Omaishoidon tarve voi jossain elämänvaiheessa tulla kenen tahansa kohdalle, niin auttajana kuin autettavana. Tällä hetkellä joka viides suomalainen auttaa omaistaan tai läheistään säännöllisesti arjessa, heistä 300 000 päivittäin. Osa omaishoitajista asuu samassa asunnossa tukea tarvitsevan henkilön kanssa, mutta monet käyvät pitkienkin matkojen päästä auttamassa läheistään.

Hoidon tarve voi kehittyä vähitellen läheisen kunnan heikentyessä tai syntyä täysin yllättäen esimerkiksi onnettomuuden seurauksena. Usein hoitaja on omainen, mutta ei aina; sukulaisuussuhde ei ole omaishoidon edellytys. Läheskään kaikki läheisistään huolehtivat eivät miellä itseään omaishoitajiksi. Virallisesti omaishoitajiksi luetaankin vain ne, jotka saavat kunnallista omaishoidon tukea.

"Jokainen Punaisen Ristin toimija näkee omaishoitajien tilanteen olevan rempallaan. Meidän vastuumme on auttaa niitä, jotka eivät saa apua."

JUHANI MERIKALLIO, VAPAAEHTOINEN,
KOKEMÄEN OSASTO

Järjestöjen näkökulmasta omaishoitajia ovat kaikki, jotka pitävät huolta omaisestaan tai läheisistään silloin, kun nämä eivät sairauden, vamman tai muun avuntarpeen vuoksi selviä itsenäisesti arjesta. Kaikkia omaishoitajia yhdistää tuen tarjoaminen ystävyydestä, rakkaudesta ja siksi, että sen koetaan olevan oikein.

Yhteiskunnalle omaishoito on kannattavaa, sillä sen avulla säästetään vuosittain arviolta 2–2,8 miljardia euroa. Ilman läheisten apua laitospaikoja tarvittaisiin lähes 60 000 enemmän, ja vielä paljon suuremmalle joukolle pitäisi järjestää lisää kotihoidon palveluja.

Vain noin 40 000 ihmistä sai vuoden 2013 alussa omaishoidon tukea eli rahallisen korvauksen, joi-takin palveluja ja kolme vapaapäivää kuukaudessa. Kunnat päättävät siitä, kuka on oikeutettu omaishoidon tukeen. Yhtenäistä kriteeristöä ei ole ja moni tukeen oikeutettu ei saa sitä. Usein tuki evätään kuntien vähäisten resurssien takia.

Hallituksen asettaman tavoitteen mukaan vain kolme prosenttia yli 75-vuotiaista olisi laitoshoidossa tulevina vuosina. Myös heinäkuussa 2013 voimaan tullut vanhuspalvelulaki painottaa kodinomaista hoitoa ja siihen tarvittavien palvelujen järjestämistä. Kunnille on osoitettu 10 miljoonan euron suuruinen pysyvä valtionosuuden lisäys omaishoitoa tukeviin palveluihin, erityisesti kotiin annettaviin ja omaishoitajien jaksamista tukeviin palveluihin. Kuntien itsensä odotetaan panostavan omaishoitoon vuosittain yhteensä noin 22 miljoonalla eurolla.

Punaisen Ristin omaishoitajia tukeva toiminta täydentää kuntien palveluita auttamalla läheisiään hoitavia jaksamaan. Painopisteenä on ehkäistä uupumista ja tavoittaa erityisesti niitä ihmisiä, jotka eivät muuten saisi mitään tukea.

Kuva: Pete Aarre-Ahtio

"Tapaamiset ovat
omaishoitajalle
venttiili arkeen."

ANDERS HOLMBERG, VAPAAEHTOINEN,
TUUSULAN OSASTO

Vertaistuki, venttiili arkeen

Suomen Punainen Risti (SPR) on tukenut omaistaan ja läheistään hoitavia jo 20 vuotta. Vuosien varrella se on tarkoittanut niin ammatillista lomitusta kuin vapaaehtoisvoimin toteutettuja tukimuotoja.

Tällä hetkellä omaishoitajille tarjotaan virkistystä, vertaistukea, koulutusta, neuvontaa ja henkistä tukea kahdeksan eri Punaisen Ristin piirin alueella. Tavoitteena on omaistaan tai läheistään hoitavien kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parantaminen. Vaikuttamistyö ja omaishoitajien puolesta puhuminen ovat myös tärkeitä tehtäviä.

Vapaaehtoiset ovat korvaamattoman arvokas voimavara. Usein toimintaan sitoutuvat ihmiset, joilla on taustalla omaa kokemusta omaishoidosta. Moni on ollut aikaisemmin mukana myös Punaisen Ristin ystävätöiminnassa.

Omaishoitajille vapaaehtoisten järjestämä ryhmä- ja virkistystoiminta on osoittautunut erityisen tärkeäksi. Se antaa mahdollisuuden kanssakäymiseen ja vertaistukeen, jotka tuovat tarpeellista helpotusta ja iloa elämään.

Omaishoitajille tarjottua koulutusta pidetään myös tärkeänä. Ihmiset eivät välttämättä ole tietoisia mahdolluuksistaan saada tukea ja usein he myös unohtavat huolehtia riittävästi omasta hyvinvoinnistaan. Hoito ja huolenpito kotona-koulutus antaa kattavasti tietoa muun muassa hoitamisen ergonomiasta ja apuvälineiden käytöstä. Koulutus onkin ollut yksi suosituimmista. Kiitosta ovat saaneet myös sosiaalipalveluetsuista pidetyt luennot ja Omaishoitaja terveydenhuollon asiakkaana -oppikokonaisuus. Omaishoitajien hyvinvointipäiville tulijoita olisi usein enemmän kuin mukaan mahtuu.

Paikallinen ohjaus ja neuvonta koetaan myös tärkeäksi. Omaishoitajat saavat säännöllisesti Punaisen Ristin työntekijöiltä ja vapaaehtoisilta arvokasta tietoa muun muassa siitä, miten omaishoidon tukea voi hakea. Tukea ja neuvoja saa myös silloin, jos hoitajalla on kotona ongelmia tai hän tarvitsee apua moninaisten lomakkeiden kanssa.

Vuoden 2013 alussa 43 Punaisen Ristin osastoa tarjosi omaishoitajille tukea. Vuosittain toiminta tavoittaa tuhansia omaistaan tai läheistään hoitavia, ja tavoitteena on laajentaa sitä entisestään. Toiminnan muotoja myös kehitetään jatkuvasti vastaamaan muuttuviin tarpeisiin.

Vapaaehtoiset järjestävät omaishoitajamiehille myös aivan omia miesten ryhmiä. Varsinais-Suomessa yhteistyö eri osastojen vapaaehtoisten välillä on tiivistä.

Kuva: Johannes Wiéhn

II AMMATILLINEN LOMITUS 1993 – 2009

SPR VÄLITTÄÄ OMAISTENSA HOITAJILLE LOMITUSAPUA

SPR:n Joensuun osasto on parhaillaan käynnistämässä Joensuun ja Kontiolahden alueella kokeilua, jossa pyritään luomaan vapaaehtoisten palvelujen ammatillisesti korkeatasoinen kokonaisuus joka täydentää joustavasti ja taloudellisesti kunnan sosiaali- ja terveydenhoitoa.

Kokeilun mahdollistaa sosiaalihuoltolain muutos, joka tuli voimaan heinäkuussa. Joensuu on yksi kymmenestä paikkakunnasta, jotka on valittu kokeilualueeksi. ”Ehkä meidän hyvä maineemme ystäväpalvelun kautta on yksi syy, että olemme päässeet kokeiluun mukaan, toteaa Joensuun osaston puheenjohtaja Kalervo Turpeinen.

Karjalanheili 7.11.1993

1993

- Sosiaalihuoltolain muutos ja asetus omaishoidon tuesta.
- Punaisen Ristin kotimieskokeilu alkoi.

Muuttuva toimintaympäristö

Ammatillisen lomituksen tavoitteena oli vastata haasteisiin, joita vuoden 1993 sosiaalihuoltolain muutos sekä asetus omaishoidon tuesta toivat mukanaan. Tarkoituksena oli tarjota omaistaan hoitaville vaihtoehtoja omaishoitoasetuksen mukaisten vapaapäivien pitämiseksi.

Lomituskokeilun oli alun perin tarkoitus kestää vain muutaman vuoden ajan. Palvelun tarve osoittautui kuitenkin niin suureksi, että sille oli mahdollista saada rahoitusta pidemmäksi ajaksi, ja näin työ jatkui.

Lomituksen päätavoite oli alusta asti tukea omaishoitajien – myös virallisen tuen piiriin kulumattomien – jaksamista ja hoidettavien mahdollisimman pitkäaikaista selviytymistä kotona. Vapaiden lisäksi Punaisen Ristin lomittajat tarjosivat hyödyllistä tietoa omaishoitajille olennaisista asioista sekä henkistä tukea ja neuvontaa.

Punainen Risti aloitti omaishoitajien tukemisen kotimieskokeilulla 20 vuotta sitten. Toiminta käynnistyi viidellä paikkakunnalla – Helsinki, Kerava, Tampere, Turku ja Alajärvi – rekrytoimalla, kouluttamalla ja ohjaamalla vapaaehtoisia.

Kotimieskokeilu aloitettiin yhteistyössä Omaishoitajat ja Läheiset ry:n ja Folkhälsanin kanssa, Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) avustuksella. Hyvin pian toiminta osoittautui liian sitovaksi ja vaativaksi, jotta sitä olisi voinut jatkaa vapaaehtois pohjalta. Havainto johti ammatillisen lomitus toiminnan käynnistymiseen, joka jatkui seuraavat 16 vuotta.

Toiminta käynnistyi keväällä 1993 neuvotteluilla kuntien kanssa. Mukaan lähti asiaan myönteisesti suhtautuvia kuntia, joilla ei ollut itsellään valmiuksia tarjota palveluja omaishoitajien koteihin. Monessa kunnassa kotihoidon palveluja oli laman vuoksi leikattu, vaikka avopalveluiden kehittämisen oli kuntasektorillakin painopisteenä.

Yhteistyö kuntien kanssa oli tiivistä ja toiminta käynnistyi tavallisimmin yhdessä sosiaalitoimen kanssa. Ensimmäisten kolmen kuukauden aikana SPR kirjoitti sopimukset ammatillisesta lomituksesta Joensuun, Saarijärven, Helsingin eteläisen sosiaalitoimen, Kontionlahden ja Paraisten kanssa.

Omaishoitajat löysivät lomitus toiminnan nopeasti ja monet heistä käyttivät palvelua säännöllisesti muutaman kerran viikossa. Lomitusjaksojen pituus vaihteli muutamasta tunnista viikkoon.

1993

- Punaisen Ristin ammatillinen lomitustoiminta alkoi Helsingissä, Joensuussa, Saarijärvellä ja Kontionlahdella.

1994

- Lomitus alkoi Paraisilla.

Paikallisilla mausteilla

Vaikka lomitustallin oli sama kaikkialla, jokainen paikkakunta antoi siihen oman leimansa. Saarijärvellä terveydenhoitaja Ritva-Liisa Tavaila otti aluksi lomitustilauksia vastaan Punaisen Ristin vapaaehtoisena yhdessä kunnan johtavan kodinhoitajan kanssa. Pian Tavailan vapaaehtoisrooli vaihtui palkkatyöhön, kun hänet valittiin lomitustoiminnan vastaavaksi Saarijärvelle.

Saarijärven kunta oli tiiviisti mukana SPR:n lomitustoiminnassa sen alusta loppuun. Lamavuosina projekti työllisti useita sosiaali- ja terveysalan ihmisiä. Lomittajanakin työskennellyt Tavaila kuvaa aikaa itselleen merkitykselliseksi ja sitä se oli myös monelle omaishoitajalle. Saarijärvellä asiakaina oli vakituisesti vähintään neljä perhettä, lisäksi tulivat satunnaiset lomitustarpeet.

Myös Joensuussa lomitus alkoi osaston toimintana yhteistyössä Joensuun kaupungin kanssa. Kaupungin lisäksi yhteistyö oli tiivistä Omaishoitajat ja Läheiset -Liiton paikallisyhdistyksen kanssa. Yhteistyö oli erityisen arvokasta toiminnasta tiedotettaessa ja yhteisiä tapahtumia järjestettäessä.

Joensuun ohessa mukaan toimintaan lähtivät naapurikunnat Kontionlahti ja Kiihtelysvaara. Aluevastaava huolehti lomituksesta kaikkien kolmen kunnan alueella. Lomitus oli alueilla aktiivista alusta alkaen ja ammatillisen lomituksen rinnalla pyrittiin kehittämään vapaaehtoisten kotimiestoimintaa. Kotimiestoiminta osoittautui kuitenkin myös Joensuussa vapaaehtoisille liian haasteelliseksi toimintamuodoksi.

OMAISHOITAJA- LOMITUKSELLA JO SÄÄNNÖLLISIÄ KÄYTTÄJIÄ

Omaishoitajalomituksen kysyntä on Joensuussa vilkasta. Muutamat omaishoitajat käyttävät SPR:n Joensuun osaston omaishoitajalomitusta säännöllisesti. Suomen Punaisen Ristin omaishoitajalomitus on toiminut Joensuussa yli kolme vuotta. Toiminta on ollut koeluontoista ja sen tarkoituksena on täydentää kaupungin omaa palveluverkostoa. Omaishoitajalomitus toteutetaan yhteistyössä kaupungin kanssa. SPR:n Joensuun osaston tarkoituksena on kehittää palveluja siten, että ne vastaavat paremmin omaisten tarpeita. Omaishoitajalomitusprojekti toimii Joensuun lisäksi Helsingissä, Paraisilla ja Saarijärvellä. Palvelusetelikeiluna lomitusta saa Pohjois-Karjalassa Pyhäälässä ja Kiihtelysvaarassa.

Karjalanheili 27.1.1996

Lomittajan työ – haastavaa, mutta palkitsevaa

SPR:n lomittajat olivat koulutukseltaan sairaanhoitajia, terveydenhoitajia tai lähihoitajia. Työ oli usein raskasta, sillä hoitotilanteet saattoivat olla hyvin vaativia ja päivät pitkiä. Työn raskaudesta huolimatta monelle lomittajalle jäi siitä hyviä muistoja.

Pääkaupunkiseudulla osa-aikaisena lomittajana kolme ja puoli vuotta työskennellyt Anneli Heino hakeutui lomittajaksi jäätyään eläkkeelle terveydenhoitajan työstä. Lomittajana Heino näki läheltä omaishoitajien arjen haasteellisuuden. Työ oli palkitsevaa, antoihan se omaishoitajille mahdollisuuden irrottautua hetkeksi hoitotyöstä.

Palkatut lomittajat saivat säännöllisesti koulutusta työnsä tueksi. Sitä osattiin arvostaa.

Moni lomittaja piti työnsä itsenäisyydestä ja vaihtelevuudesta, joka sisälsi myös kummelluksia. Anneli Heino muistelee asiakaskäyntiä omaishoitajan kotiin, jossa oli tarkoitus auttaa hoidettavan pesussa. Talossa oli meneillään putkiremontti, mutta omaishoitaja oli laittanut töpinäksi: keskellä olohuonetta oli lasten puhallettava amme, jonka sisään oli nostettu tuoli pesun aikaiseksi istuimeksi. Suihkuksi oli varattu kastelukannu. Pesu onnistui näppärästi omaishoitajan luovuuden ansiosta.

1995

- Kotimieskokeilu päättyi.

"Eräänä iltana asiakkaan luona laitoin rouvan hiuksia omalla kihartimellani. Pois lähtiessä otin asiakkaan roskat samalla mukaan. Roskiksille päästessä heitin mitään ajattelematta pussin isoon säilöön ja saman tien huomasin, että nyt taisi lentää väärä paketti – roskapussi on edelleen kädessä. Ei siinä muu auttanut kuin kiivetä roskikseen etsimään kiharrinta. No, se löytyi, mutta sitten jouduin ihmettelemään, miten sieltä pääsee pois. Yritin monta kertaa, mutta käsivoimat eivät riittäneet, eikä lähellä kuulostanut olevan ketään auttajaksi. Ei auttanut muu kuin kasata roskapussista portaat. Vihdoin ja viimein aah, ihana raikas ilma oli käsillä. Kotiin mennessä mies vähän ihmetteli, missä sinä olet ollut..."

"Yhteiset koulutus- ja virkistysmatkat, milloin Helsinkiin, milloin Heinolan kurssikeskukseen, ovat jääneet mieleen erittäin mukavina ja antoisina. Nämä matkat innostivat ja motivoivat meitä jatkamaan eteenpäin ja tekemään työtä sydämellä. Koulutukset olivat todella hyviä ja virkistyshetket hauskoja."

HANNA SIURUA, LOMITTAJANA 2000 – 2009
JA JOHANNA BASARAN, LOMITTAJANA 2000 – 2004, OULU

HANNA SIURUA, OULU

Valinnanvapautta palvelusetelillä

Valtakunnallisesti lomituspalvelujen käyttö lisääntyi selvästi, kun Punainen Risti lähti mukaan valtakunnalliseen omaishoidon palvelusetelikokeiluun vuonna 1995. Aluksi setelien käyttö oli vähäistä niiden myöntömääriin nähden. Kokeilun viimeisenä vuonna 1997 omaishoitajat olivat jo oppineet hyödyntämään uutta järjestelmää, mikä näkyi selvästi myös lomituksen laajenemisena.

Hanke oli uraauurtava kunnallisten palveluiden järjestämisessä. Lomitustoiminta antoi Punaiselle Ristille hyvän perustan lähteä siihen mukaan.

Kokeilun päätavoite oli vapaiden järjestäminen erityisen sitovaa hoitotyötä tekeville omaishoitajille. Lisäksi sillä haluttiin monipuolistaa tilapäishoidon muotoja ja tuotantoa ja antaa mahdollisuus uusien palvelumallien kehittämiseen.

Kokeiluun lähti 20 kunnan sosiaali- ja terveystoimi ja näissä kunnissa asuvat omaishoitoperheet, joille oli tehty hoito- ja palvelusuunnitelma. Lisäksi kokeiluun osallistui useita järjestöjä. Kunnat saivat määritellä palveluseteliin oikeutettujen omaishoitajien ja hoidettavien määrän ja käytettävät palveluntuottajat. Järjestöille ja kuntien sosiaali- ja terveystoimelle palveluseteli tarjosi mahdollisuuden kehittää ja kokeilla uusia palvelumalleja, maksutapoja ja hyviä käytäntöjä.

Palvelusetelien arvo vaihteli kunnittain, yleisimmin 60 - 200 markan välillä. Asiakas joutui usein maksamaan omavastuuosuuden, mutta joskus seteli saattoi kattaa palvelun arvon kokonaan.

1995

- Valtakunnallinen palvelusetelikokeilu alkoi.

Kuva: Timo Hartikainen

"Asiakkaiden dementia toi kaikenlaista hassua mukanaan. Kerran olimme naisasiakkaan kanssa kävelyllä kaupungilla ja näyteikkunan ohi kulkiessamme asiakkaani katsoi sinne päin ja alkoi nauraa isoon ääneen, osoittaen sormella ikkunaan. Hän sanoi: katso, tuolla on tyllerö ja pöllerö! Jäin miettimään kumpi meistä on kumpi."

HANNA SIURUA, OULU

Piironginlaatikoista jokapäiväiseen käyttöön

Palvelusetelin tuoma keskeinen uudistus oli mahdollisuus käyttää ulkopuolista apua ja kilpailuttaa palveluntuottajat. Asian omaksuminen vei oman aikansa ja alussa seteleitä jäi jopa käyttämättä. Osa asiakkaista keräsi niitä piironginlaatikkoon akuutteja tilanteita varten. Tämä aiheutti ruuhkaa lomitukseen erityisesti vuodenvaihteessa, kun määräajan voimassa olevat setelit haluttiin käyttää kerralla.

Punaisen Ristin lomituksen aluevastaavat antoivat asiakkaille henkilökohtaista ohjausta ja neuvontaa palvelusetelin käytöstä ja sen tuomista mahdollisuuksista. Omaishoitajat käyttivätkin mielellään pidempiä laitoshoitajaksoja, sillä monet kokivat yksittäisen vapaapäivän riittämättömäksi. Hoitajat toivoivat myös paljon viikonloppu- ja yöhoitoa, sillä heidän yöunensa oli usein katkonaista. Lomituksella pystyttiin vastaamaan tähän toiveeseen.

Monet omaishoitajat toivoivat, että setelillä voisi maksaa omia lomakustannuksia tai kustantaa yhteisen loman hoidettavan kanssa, mutta hoitajan kulujen korvaaminen ei ollut mahdollista. Toiset olisivat taas halunneet ohjata setelin heitä avustavalle yksityiselle henkilölle, esimerkiksi sukulaiselle tai naapurille, mutta verotuksellisista syistä siihenkään ei voitu ryhtyä.

Kuva: Jaana Paasonen

Yhä iäkkäämmät selviävät itsenäisesti kotona. Omaishoitotilanteeseen siirryttäessä palveluseteli auttoi sekä omaishoitajan että hoidettavan arkea.

1995

- Lomitus laajeni Helsingistä muualle pääkaupunkiseudulle.

Hyviä kokemuksia ja pettymyksiä

Joistakin ongelmista huolimatta palveluseteli-kokeiluun osallistuneet omaishoitajat olivat enimmäkseen tyytyväisiä. He arvostivat erityisesti lisääntynyttä valinnanvapautta ja palveluiden nopeaa saatavuutta. Myönteisten kokemusten perusteella palvelusetelin voitiin katsoa sopivan suurimmalle osalle omaishoidon asiakkaista.

Kokeilun jälkeen vuonna 2002 julkaistiin sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistio ”Palvelut kotiin setelillä? Selvitys palvelusetelin käytön tehostamisesta kunnan kotipalveluissa.” Muistiossa todettiin setelin soveltuvan omaishoitajien vapaiden järjestämiseen silloin, kun palveluita on tarjolla.

Työryhmä esitti samassa muistiossa, että palveluseteleitä vastaanottavilta järjestöiltä pitää kilpailulainsäädännöllisistä syistä lopettaa Raha-automaattiyhdistyksen tuki. Punaisen Ristin lomitustoiminnalle annettiin sittemmin yksiselitteinen ohjeistus, että RAY-avustus ja palveluseteli eivät sovi yhteen omaishoidossa. Uuden ohjeistuksen seurauksena lomituspalvelua tarjottiin enää lomituksen itse maksaville asiakkaille. Monille palveluseteliä käyttäneille omaishoitajille uusi linjaus oli pettymys.

1997

- Valtakunnallinen palveluseteli-kokeilu loppui.

2000

- Lomitus alkoi Oulussa.

Kuva: Sisko Aalto

Raha-automaattiyhdistys on mahdollistanut SPR:n omaishoitajia tukevan toiminnan jo 20 vuotta. Vuonna 2008 omaishoitajien tukitoiminta oli mukana RAY:n 70 v. Hyvä kiertää edelleen -juhlakiertueella.

Kuva: Riitta Sattilainen

Törmäys

EU:n kilpailulainsäädäntöön

Vuonna 2006 RAY-avustusta ja palveluseleitä koskeva rajoitus ulotettiin koko lomitustoimintaan. Taustalla vaikutti uusi EU:n hankinta- ja kilpailulainsäädäntö, jonka mukaan tuki vääristää vapaata kilpailua palvelutuotannossa. Suomessa EU:n kilpailusäännöksiä on tulkittu varsin tiukasti, joten järjestöt eivät sittemmin ole voineet tuottaa tuettuja lomituspalveluja omaishoitajien kotiin. Punaisessa Ristissä linjaus johti lomitustoiminnan vaiheittaiseen supistamiseen ja lopettamiseen.

Kehitykseen vaikutti myös uusi laki omaishoidon tuesta (937/2005), jossa tuki määriteltiin kuntien järjestämisvastuulla olevaksi sosiaalipalveluksi. Laki antoi kunnille melko väljät kehykset omaishoitajien tukemiseen. Osa kunnista pystyi vastaamaan hyvin uusiin vaatimuksiin ja tarjoamaan vaihtoehtoisia tilapäishoidon mahdollisuuksia omaishoitajien vapaiden ajaksi. Monilla paikkakunnilla omaishoitajat kuitenkin kokivat, ettei mikään kunnan palveluista korvaa lomitusta.

Lomituksen loppuminen olikin kova takaisku monelle omaishoitajalle. Järjestön lomittaja oli ollut edullinen, luotettava ja turvallinen vaihtoehto pitää lomiamia ja saada hengähdysvetki omaishoitotyöstä.

Joensuun yliopiston yhteiskuntapolitiikan ja teologian opiskelija Tuomas Savolainen selvitti vuonna 2008 lomitusta käyttäneiden omaishoitajien kokemuksia ja tulevaisuuden näkymiä. Erityinen huolenaihe oli tuolloin korvaavan avun löytäminen.

Omaishoitajien oli myös vaikea uskoa, että hyvin toiminut ja tarpeeseen vastannut palvelu lopetetaan. Moni omaishoitaja toivoikin loppuun asti, että lomitustoiminta kaikesta huolimatta jatkuisi.

Punaisen Ristin lomituksen huippuvuosina toimintaa oli lähes kahdellakymmenellä paikkakunnalla ja palvelua käyttivät sadat omaishoitoperheet. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla lomittajille kertyi vuoden 1998 aikana kaikkiaan 4 760 asiakaskäyntiä, kestoiltaan yhteensä yli 18 500 tuntia. Kaikkiaan lomitushanke tavoitti kusedentoista toimintavuoden aikana tuhansia omaishoitajia. Suurimpana käyttäjäryhmänä olivat ikäihmiset, joita esimerkiksi vuonna 2001 oli 66 prosenttia kaikista asiakkaista.

"Näin kattavaa yleisapua ei välttämättä ole tarjolla, vaan kotiapu ja hoitoapu näyttävät eriytetyiltä, jolloin tarvitaan eri henkilöt, mikä on hankalaa ja kallista. Vanhoille ihmisille asioiden tulee olla yksinkertaisia: yksi ihminen auttaa monessa asiassa, eikä tarvitse mutkikasta kirjanpitoa verotusta varten."

OMAISHOITAJAKYSELY 2008

Kuva: Pete Aarre-Ahti

"Toivon, että yritätte saada jatkoaikaa ja laajentaa toimintaanne niin, että omaishoitolomitusta saisivat mahdollisimman monet. Periaate, että yhdeltä hoitajalta saa koko apupaketin, on mainio."

OMAISHOITAJAKYSELY 2008

"Ehkä tietoa on viljaltikin, mutta ns. virkamiehet eivät ainakaan sitä vapaaehtoisesti jaa, ellei osaa kysyä. On todella vahinko, että lomitushanke loppuu, se on ollut hyvä tapa päästä edes joskus johonkin."

OMAISHOITAJAKYSELY 2008

Lomitus kunnan avopalveluksi

Punaisen Ristin lomituksen loppuminen aiheutti huolta monille yhteistyökunnille. Joissakin niistä omaishoitajat jäivät täysin vaille vastaavaa palvelua tai saivat odottaa sitä useamman vuoden ajan. Toisissa taas kunta pystyi kehittämään Punaisen Ristin hankkeesta syntynyttä mallia edelleen. Näin tapahtui esimerkiksi Paraisilla.

Paraisten vanhustyön johtaja Gun Sirén kertoo, että siellä neljätoista vuotta jatkunut Punaisen Ristin lomitus antoi hyvin aikaa varautua projektin päättymiseen ja neuvotella palvelun jatkosta kaupungin omana toimintana. Paraisten kaupunki palkkasikin vakituisen lomittajan heti Punaisen Ristin lomitustoiminnan loputtua alueella. Lomittajana jatkoi sama henkilö kuin Punaisen Ristin aikoina. Lisäksi myöhemmin palkattiin toinen työntekijä ja osa-aikaisia lomittajia.

Sirén ei usko, että Paraisilla olisi ollut lomitusta yhtä pitkään ilman Punaisen Ristin antamaa alkusysäystä. Hän pitää hyvänä, että malli sai kehittyä omana kokonaisuutenaan, sillä osana kotihoitoa se olisi helposti jäänyt jalkoihin. Sirén kokee lomituksen palveluksi, jota ilman kaupunki ei enää voisi elää, omaishoitajista puhumattakaan.

Omaishoitajille ja hoidettaville Sirén näkee lomituksen merkitsevän ennen kaikkea laatua; hoidettava saa olla omassa kodissaan, vaikka hoitaja on poissa. Punaisen Ristin lomitusprojekti tavoitti noin 120 paraislaista omaishoitajaa hoidettavineen, nykyään asiakkaita on vielä enemmän. Sirén uskoo lomituksen olevan myös tulevaisuudessa vahvasti osa Paraisten avopalveluja muiden omaishoidon palveluiden ohessa.

2005

- Suomen omaishoidon verkosto perustettiin (SPR yhtenä perustajajäsenenä).

2004

- Palveluseteliä koskeva lainsäädäntö. Kunnille palvelusetelien käyttömahdollisuus.

Ryhmätoimintaa lomituksen rinnalla

Lomituksen rinnalla Punaisen Ristin osastot järjestivät pienimuotoisesti omaishoitajille suunnattua ryhmä- ja virkistystoimintaa sekä koulutusta jo 90-luvun alkupuolella. Laajemmin niitä alettiin tarjota vuonna 2006 eli samaan aikaan, kun päätös lomituksen lopettamisesta syntyi.

Saarijärvellä ryhmätapaamisia järjestettiin lomituksen rinnalla seitsemän vuoden ajan. Ryhmissä kävi pääsääntöisesti omaishoitajia, jotka eivät käyttäneet lomitusta. Lomituksen loputtua ryhmiä jatkettiin Saarijärven osaston perustoimintana.

Joensuussa ja Oulussa osa ryhmistä järjestettiin omaishoitajien neuvoloissa, jotka perustettiin tukemaan arjessa jaksamista. Neuvolat olivat auki parin tunnin ajan kerran tai kaksi kertaa kahdesa viikossa. Työntekijöinä oli Punaisen Ristin omaishoidon työntekijöitä. Liikunnallisten ryhmien lisäksi neuvoloissa mitattiin verenpainetta ja annettiin terveysneuvontaa. Neuvoloiden lopettaminen ja omaishoitajien ohjauksen tarve olivat omalta osaltaan vaikuttamassa Punaisen Ristin nykymuotoisten terveystieteiden syntyyn.

2006

- Laki omaishoidon tuesta.
- Vapaaehtoistoimintaan perustuva omaishoitajien tukitoiminta alkoi.
- Satakunnan piiri ja Joensuun osasto tukemaan omaishoitajia.

**HOIDATKO OMAISTASI
KOTONA?**

SPR omaishoitajalomitius/OK järjestää seuraavat maksuttomat kurssit keväällä

1) **KOTONA HOIDON KURSSI**
1.-29.3.2001 joka torstai klo 17-20,
SPR piiriöimiston kahvihuoneessa,
Kauppakatu 35 2.krs.
Ilmoittautuminen 15.2.2001 mennessä.

2) **HENKISEN TUEN KURSSI**
5.-26.4.2001 joka torstai klo 17-20,
SPR piiriöimiston kahvihuoneessa,
Kauppakatu 35 2.krs.
Ilmoittautuminen 15.3.2001 mennessä.

Kurssien tavoitteena on omaishoitajien arjesta selviytymisen tukeminen.

Lisätietoja ja ilmoittautumiset:
p. 013-127 680 / Sirpa Koskinen.

 Suomen Punainen Risti
Joensuun osasto
Omaishoitajalomitius

III SATAKUNNASTA KOKO
SUOMEEN:
**vapaaehtoiset
omaishoitajien tukena**

Puheenvuoro

Muistikuvia vuosilta 2006-2012: Omaishoitajien tukitoimintaa Satakunnassa

Riitta Sattilainen

Omaishoitajien tukitoiminnan aluetyöntekijä
2006 – 2012
Suomen Punainen Risti, Satakunnan piiri

Elokuun alussa vuonna 2006 pääsin aloittamaan yhtä elämäni antoisimmista ajanjaksoista tultuani valituksi omaishoitajien tukitoimintahankkeeseen Punaisen Ristin Satakunnan piirin alueelle. Tarkoituksena oli kehittää vapaaehtoisen tuen muotoja, aluksi Harjavallassa, Kokemäellä ja Vammalassa. Vaikka kaikki oli uutta, haaste ei pelottanut. Tunsin suurta mielenkiintoa lähteä katsomaan, mistä on kyse.

Into, kyky ja ymmärrys olivat varsinkin aluksi koetuksella useaan otteeseen. Alusta asti oli selvää, että osastojen vapaaehtoiset olivat mitä parhaimpia asiantuntijoita, osaajia ja tekijöitä. Monitaitoisia, elämää nähneitä ja kokeneita, sitoutuneita ja monet jo pitkään mukana ystävätoiminnassa olleita. Kärsivällisesti he opastivat uutta tulokasta omien alueidensa ominaispiirteisiin ja Punaisen Ristin periaatteisiin ja heidän kanssaan suunnittelimme toimintaa.

Tärkeä merkitys oli myös omaishoidon koordinaattorin ja SPR:n keskustuimiston ihmisillä sekä tukitoimintaa muualla tekevien opastuksella. Ohjaustyöryhmäkin kokoontui kaksi kertaa vuodessa arviointitapaamiseen.

Kaksi ensimmäistä vuotta olin keskustuimiston työntekijä, sen jälkeen Satakunnan piiri alkoi hallinnoida työtä. Oman paikan löytyminen tai uuden toimintamuodon hyväksytyksi tuleminen ei kuitenkaan ollut itsestään selvää. Oliko kyse edes uudesta toimintamuodosta? Myö-

hemmin selvisi, että piirin alueella oli paikoin tehty runsaasti pohjatyötä ja jopa omaishoitajia tukevaa työtä jo pitkään. Tällä työllä oli suuri merkitys sille, että uusi hanke sai hyvän jalansijan.

Tärkeimpiä yhteistyökumppaneita osastojen ohella olivat kunnat ja seurakunnat, sekä varsinkin myöhemmin Omaishoitajat ja Läheiset -Liitto ry. Kuntien omaishoidon tuesta vastaavien sekä seurakunnan diakoniatyöntekijöiden kautta saimme lähetetyksi omaishoitajakyselyt, joiden vastausten pohjalta aloimme kehittää toimintaa. Kunnat tarjosivat myös ilmaisia kokoustumistiloja.

Ensimmäiset tapahtumat omaishoitajille ja vapaaehtoisille olivat joulujuhlat, joita järjestettiin kaikilla kolmella paikkakunnalla. Tilaisuudet olivat lämminhenkisiä, oli ohjelmaa ja joulupuroa, ja osallistujia tuli ilahduttavan paljon. Näissä tilaisuuksissa vielä kuulostelimme omaishoitajien toiveita ja tarpeita.

Vapaaehtoisille järjestettiin ystävätoiminnan peruskursseja, joita Merikallion Juhanin kanssa kiersimme pitämässä. Myöhemmin järjestettiin joillakin paikkakunnilla myös Vapaaehtoinen omaishoitajan rinnalla -koulutuksia. Vapaaehtoiset aloittivat kaikilla paikkakunnilla vertaisryhmätoiminnan.

Vapaaehtoisia etsimme lehti-ilmoitusten lisäksi myös mm. osastojen jäsenkyselyillä – ja löysimme heitä ihmeen hyvin. Omaishoitajuus näytti koskettaneen monia ja jo siksi tukitoiminta tuntui mielekkäältä ja tärkeältä. Tärkeimmät motivaatiotekijät ja toiminnan merkitys omaishoitajien jaksamiselle selvisivät Satakunnan Ammattikorkeakoulun opiskelijoiden tekemästä opinäytetyöstä vuonna 2010.

Vuosien vieressä uusia Punaisen Ristin osastoja ilmoitti kiinnostuksestaan tukitoiminnan aloittamiseen. Eurajoki, Ikaalinen, Karvia, Lavia ja Eura ehtivät mukaan ennen siirtymistäni pois tehtävästä alkuvuodesta 2012. Viimeisen yhteisen ystäväkurssin pidimme Juhanin kanssa Eurassa.

Noihin viiteen ja puoleen vuoteen mahtuu valtavasti tapahtumia ja kohtaamisia sekä ihania ja surullisia elämäkokemuksia, joita sattui omaishoitajille ja vapaaehtoisille, heidän läheisilleen, työtovereille ja itsellenikin. Ainakin yksi asia tuli selväksi: omaishoitajien tukeminen on äärettömän tärkeää. Se jatkuu Satakunnan piirissä edelleen ja saa toivottavasti jatkua vielä pitkään.

"Omaishoitaja on usein hyvin väsynyt ja tarvitsee vertaistukea ja lepoa. Kiitos tästä mahdollisuudesta."

OMAISHOITAJA

Ammatillisen lomituksen vähentyessä Suomen Punaisessa Ristissä ryhdyttiin vuonna 2006 kehittämään laajemmin omaishoitajien tukemista vapaaehtoisvoimin. Virkistys- ja ryhmätoiminnan ohella siihen kuului neuvontaa, koulutusta ja henkistä tukea. RAY:n rahoittama toiminta polkautettiin ensimmäisenä käyntiin Satakunnan piirissä.

Satakunnan jälkeen toiminta laajeni Länsi-, Varsinais- ja Kaakkois-Suomeen sekä Uudellemaalle. Vapaaehtoiset ottivat omaishoitajia tukevan toi-

minnan hyvin vastaan. Muutama Punaisen Ristin palkkalistoilla aiemmin ollut lomittajakin jatkoi vapaaehtoisena. Muun muassa pääkaupunkiseudulla työskennellyt Anneli Heino vaihtoi näin rooliaan kokiessaan vapaaehtoistoiminnan mielekkäänä jatkumona lomitukselle.

Sittemmin omaishoitajien tueksi ovat lähteneet myös Punaisen Ristin Savo-Karjalan ja Hämeen piirit. Turunmaalla omaishoitajia tukeva toiminta jatkui vapaaehtoisvoimin lomituksen loputtua.

Osastot kantavana voimana

Vapaaehtoistoiminta aloitettiin kartoittamalla asiasta kiinnostuneita Punaisen Ristin osastoja. Helpoimmin innostuttiin paikoissa, joissa oli kokemusta omaishoitajien saamista vähäisestä tuesta. Yksi ensimmäisistä oli Vammala, jonka osaston hallituksen jäsen Sirpa Mäkinen kertoo pitäneensä itsestään selvänä esittää toiminnan aloittamista. Taustalla vaikutti Mäkinen oma kokemus: kun hän hoiti äitiään 90-luvulla, kunnalla ei ollut tarjota omaishoitajille mitään tukea.

Vammalassa toiminta alkoi vapaaehtoistyön kursilla, johon osallistui 20 henkilöä. Kurssille osallistuneista suurin osa halusi aloittaa omaishoitajien tukemisen – omaishoitajien ensimmäiset ryhmät Vammalassa olivat saaneet alkunsa.

Myös Kokemäen osasto lähti mukaan ensimmäisten joukossa. Puheenjohtaja Juhani Merikallio kertoo osaston järjestäneen aiemminkin tapahtumia läheistään hoitaville, mutta kutsumatta sitä omaishoitajien tukemiseksi. Kun toiminnalle löytyi nimi ja tavoite, mahdollistui tiivis yhteistyön kunnan kanssa. Samalla ryhdyttiin etsivään työhön, jolla tavoiteltiin erityisesti kaikkea tukea vaille jääneitä omaishoitajia.

Toiminta sai Kokemäellä hyvän vastaanoton. Merikallio muistelee, että ryhmiin ja virkistystilaisuu-

siin lähteneet omaishoitajat olivat usein hämillään ja kiitollisia saamastaan tuesta ja huomiosta.

Punaisen Ristin omaishoitajia tukevaan toimintaan kuului alusta asti tiedon välittäminen. Moni saa edelleen koulutuksista tärkeää tietoa sosiaali-etuksista ja mahdollisuuksista hakea omaishoidon tukea. Muun muassa mikkeliäinen Laila Nyqvist kertoo Avun maailma -lehden haastattelussa saaneensa aluetyöntekijän kanssa käydyistä keskusteluista sysäyksen hakea omaishoidon tukea. Tuen saaminen helpotti merkittävästi Nyqvistin ja hänen puolisonsa elämää. Erityisesti kuljetusapu on ollut kaksikolle erittäin tärkeä palvelu.

"Meitä on muitakin – eläköön vertaistuki!"

OMAISHOITAJA

Satakunnasta alkanut vapaaehtoistoiminta levisi nopeasti eri puolille Suomea. Vuonna 2010 mukana oli yli 20 osastoa ja kaksi vuotta myöhemmin jo 43. Esimerkiksi Kokemäen osasto tavoittaa ryhmätoiminnallaan kuukausittain yli 20 omaishoitajaa ja virkistyspäivät lähes kolminkertaistavat toimintaan osallistuvien määrän.

Kaikkiaan tuki tavoittaa tällä hetkellä tuhansia omaishoitajia. Vuonna 2012 heitä kävi pelkätään ryhmässä 450. Tuen tarpeesta kertoo myös omaishoitajien hyvinvointipäiviltä kertyvä palaute.

"Avoimuus yllätti. Hienoa! Toivon näköala."

OMAISHOITAJA

2006

- Ensimmäinen omaishoitajapainotteinen ystäväkurssi (Satakunta).
- Ensimmäinen Hoito ja huolenpito -kurssi (Helsinki).

Vapaaehtoiset osana omaishoitajien arkea

Vapaaehtoisilla on keskeinen rooli Punaisen Ristin nykyisessä omaishoitotyössä: ilman heitä se ei olisi mahdollista. Vapaaehtoiset suunnittelevat toimintaa, ohjaavat ryhmiä ja järjestävät erilaisia tapahtumia ja koulutusta.

Vapaaehtoisten osaamista pidetään yllä säännöllisellä koulutuksella. Kaikki toimintaan lähtevät saavat peruskoulutuksen ystävätoiminnan kursseilla.

Peruskoulutuksen saaneita vapaaehtoisia jatkokoulutetaan säännöllisesti lyhytkursseilla. Vapaaehtoisia myös perehdytetään uusiin toimintamalleihin ja omaishoitajuuden erityiskysymyksiin. Kerran vuodessa järjestetään kutsuseminaari, jossa käsitellään toiminnan ajankohtaisia asioita. Koulutusta annetaan myös ryhmien ja kurssien ohjaamisesta.

Tuusulan osaston vapaaehtoinen ja hallituksen jäsen Marja Rönkkö lähti mukaan Punaisen Ristin ystävätoimintaan vuonna 2006. Omaishoitajia hän on tukenut vapaaehtoisena yhtä kauan kuin Tuusulan osasto on ollut mukana toiminnassa. Aihe ei ollut Rönkkölle ennestään tuntematon, sillä hänellä on kokemusta omaishoitajien maailmasta niin työn kuin oman elämänsä kautta. Hän kertoo olleensa alussa enemmän taustavoimana, mutta muutaman toimintavuoden jälkeen jo "kynärpäätä myöten taikinassa." Erityisen aktiivinen Rönkkö on ollut kuntayhteyksien luomisessa.

Rönkkö on yksi Tuusulan osaston neljästä omaishoitajien tuen aktiivista. Toinen on Anders Holmberg, joka lähti mukaan jäätyään eläkkeelle. Hän on apuna siellä, missä sitä tarvitaan – ohjaamassa liikuntatuokiota tai suunnittelemassa toimintaa. Tuusulassa on vastikään aloittanut myös mies-omaishoitajien oma ryhmä, jota Holmberg vetää. Vuoden 2013 alussa ryhmässä oli neljä kävijää, joille toisten omaishoitajamiesten tuki on tärkeää. "Isännätkin, joita oli vain kaksi ensimmäisessä tapaamisessa, haluavat jatkaa", Holmberg kertoo.

Tapaamiset omaishoitajien kanssa ovat vapaaehtoisille merkityksellisiä. "Tämä on hauskaa ja tässä tapaa mielenkiintoisia ihmisiä. Vaikka ihmisten arki on raskasta, tapaamiset ovat enemmän positiivisia kuin negatiivisia. Osasta on tullut ystäviä", Anders Holmberg pohtii.

Omaishoitajat myös arvostavat vapaaehtoisten panosta. Rönkkö kertoo omaishoitajien kiittelevän jokaisen tapaamisen jälkeen, että "ihanaa oli taas!".

Suomen Punaisen Ristin veteraani, yli 40 vuotta vapaaehtoisena toiminut Sirpa Mäkinen on myös huomannut, kuinka tärkeitä ryhmät ovat niissä käyville omaishoitajille. Pelkästään Vammalan miesten ryhmässä käy säännöllisesti 10 omaishoitajaa, jotka ottavat usein mukaan hoidettavansaakin. Naisten hän on huomannut lähtevän tapaamisiin mieluummin yksin "me naiset olemme sen verran itsekkäitä, että lähdemme itseksemme ja nautimme siitä", hän naurahtaa.

Toiminnan aktiivisuudesta huolimatta Mäkinen toivoisi uusia vapaaehtoisia myös Vammalaan. Mäkinen luovuttaisi oman ryhmänsäkin mielellään muille ja siirtyisi itse omaishoitajana nauttimaan ryhmän tarjoamasta tuesta.

Kuva: Johannes Wiéhn

"Ihmisellä on auttamisen ja tukemisen tarve. Kai se on sisäinen kutsumus, mikä ajaa vapaaehtoiseksi."

SIRPA MÄKINEN, VAPAAEHTOINEN, VAMMALAN OSASTO

Yhteistyöstä yhteinen hyöty

Toiminnan ylläpito, kehittäminen ja uuden luominen vaativat laajaa yhteistyötä. Kuntien kanssa tehtävä yhteistyö alkoi jo lomituksen aikana ja jatkuu tiiviisti edelleen. Yhteistyöverkostot luodaan toiminnan käynnistyessä. Ensimmäinen askel on kunnan kanssa tehtävä omaishoitajakysely, jolla kerätään tietoa ihmisten toiveista ja tarpeista juuri kyseisellä alueella. Samalla tavoitetaan omaishoitajia, jotka muuten voisivat jäädä tuen ulkopuolelle.

Kunnille tukitoiminta tarjoaa uusia mahdollisuuksia omaishoitajien elämän helpottamiseen. Punaisen Ristin työ nähdäänkin monissa kunnissa omia palveluita täydentävänä toimintana.

Yhteistyö kuntien kanssa näkyy parhaimmillaan omaishoitajien Hyvinvointia arkeen -liikunnallisilla kursseilla. Suunnitteluvaiheessa kuntien sosiaali- ja terveystoimen edustajat istuvat Punaisen Ristin vapaaehtoisten ja työntekijöiden kanssa saman pöydän ääreen miettimään omaishoitajien kokonaisvaltaista hyvinvointia. Itse kurssilla kuntien työntekijät huolehtivat terveystarkastuksista ja kuntomittauksista, Punaisen Ristin

vastatessa hyvinvointi- ja liikunta-osuuksista. Osanottajat saavat näin sekä arvion omasta kunnostaan että konkreettisia työkaluja huolehtia jaksamisestaan.

Yhteistyötä tehdään myös muiden järjestöjen kanssa. Esimerkiksi yhteistyö Omaishoitajat ja Läheiset -Liiton alueyhdistysten kanssa on paikoin erittäin tiivistä. Lisäksi Suomen Punainen Risti kuuluu vuonna 2005 perustettuun valtakunnalliseen Suomen omaishoidon verkostoon, joka tarjoaa hyvän näköalapaikan omaishoidon yhteiskunnalliseen tilanteeseen ja kehitystarpeisiin. Verkosto ottaa muun muassa kantaa omaishoitoa koskeviin ajankohtaisiin asioihin, tekee kansainvälistä yhteistyötä ja järjestää vuosittain valtakunnallisen omaishoidon seminaarin.

Paikallisesti yhteistyö tekee mahdolliseksi hyödyntää kaikkien toimijoiden vahvuuksia. Parhaimmillaan palvelut tukevat toisiaan ja omaishoitaja saa tukea järjestöjen yhdessä tai erikseen järjestämistä tapahtumista, ryhmistä ja muusta toiminnasta. Samalla tehdään tärkeää etsivää työtä. Tavoitteena on antaa yhä useammalle omaishoitajalle mahdollisuus virkistymiseen ja voimien keräämiseen.

"On ollut todella hyviä nämä omaishoitajatapaamiset, joita olette järjestäneet! SPR on tunnettu ja luotettava kumppani, jonka mielellään haluaa yhteistyöhön esim. juuri vertaistukitoimintaan".

KUNNAN EDUSTAJA, KUNTAKYSELY 2013

2007

- Lakiin omaishoidon tuesta sisällytettiin kolme vapaapäivää.

Puheenvuoro

Yhteistyö selkeyttää rooleja

Sisko Aalto

omaishoidon koordinaattori
Suomen Punainen Risti

Vuonna 2030 Suomessa arvioidaan olevan runsas 800 000 yli 75-vuotiasta henkilöä. Väestön ikääntymisen tuomat haasteet tiedostettiin jo vuonna 1993, kun Suomen Punainen Risti, Omaishoitajat ja Läheiset -Liitto ry ja Samfundet Folkhälsan käynnistivät kotimies ja omaishoitajien lomituspäivä -yhteistyöprojektin. Ajatus järjestökumppanuudesta lähti vahvasti myös silloiselta Punaisen Ristin kotimaan toiminnan osastopäälliköltä Eero Pikkujämsältä.

Punainen Risti nähtiin merkittävänä vapaaehtoistoiminnan voimavarana ja järjestöllä oli vahvaa osaamista alalla, olihan se ollut muun muassa kehittämässä kotihoidon avopalveluja. Lomituksen käynnistämävaiheessa maassa vallitsi taloudellinen lama sekä sosiaali- ja terveydenhuollon työvoimapula. Tämä ei kuitenkaan vaikeuttanut hyvän ja sitoutuneen työvoiman saamista.

Sittemmin omaishoitajia tukevaa toimintaa on tehty yhteistyössä kuntien sekä SPR:n osastojen, piirien ja vapaaehtoisten kanssa. Verkostoyhteistyö on ollut laajaa ja hedelmällistä ja sen tuloksista on kuultu säännöllisesti ohjaustyöryhmissä.

Yhteistyö on selkeyttänyt järjestöjen roolia omaishoidon kokonaisuudessa. Hyvien käytäntöjen ja toimintamallien levittämisen myötä omaishoitoperheiden tukeminen on myös saanut uusia muotoja. Yhteistyö laajeni Suomen omaishoidon verkoston perustamisen myötä vuonna 2005. Verkostoon kuuluu valtakunnallisia järjestöjä tai liittoja ja sen tavoite on edistää omaishoidon kehittämistä ja eri tahojen yhteistyötä sekä toimia eri tavoin omaishoidon parhaaksi.

Punainen Risti on yksi verkoston perustajajäsenistä ja ollut aktiivinen etenkin sen työvaliokunnassa ja vaikuttamistyöryhmässä. Työryhmät ottavat kantaa omaishoidon ajankohtaisiin kysymyksiin ja pyrkivät vaikuttamaan omaishoitajien kannalta keskeisiin palvelujärjestelmän ja lainsäädännön muutostarpeisiin. Omaishoidon verkosto on säännöllisesti mukana myös kansainvälisen EuroCarersin toiminnassa. Yhteistyö säästää resursseja ja karsii päällekkäistä työtä, mikä vahvistaa vapaaehtoisten ja ammatillisten palveluiden kehittämistä.

Hyvinvointia edistämässä – kuntien näkemyksiä yhteistyöstä

Vuoden 2013 alussa Punainen Risti kysyi kunnilta niiden kokemuksia järjestön omaishoitajia tukevista toiminnoista sekä kuntien omaishoidon tilanteesta yleensä. Kysely lähetettiin kaikille niille kunnille, joissa Punaisella Ristillä oli sillä hetkellä tukitoimintaa.

Kysely toteutettiin anonymisti ja siihen vastasi 24 kunnan omaishoidosta vastaavaa tai heidän esimiestään. Tuloksissa nousi esille erityisesti Suomen Punaisen Ristin rooli omaishoitajien hyvinvoinnin edistämiseksi ja kunnan palvelujen täydentämisessä. Virkistystilaisuuksia ja ryhmätoimintaa pidettiin tärkeimpinä toimintamuotoina. Samat asiat ovat olleet myös omaishoitajille tehtyjen kyselyjen kärjessä.

Kuntien arvostus näkyi myös teoissa. Lähes puolet vastaajista on omaishoidon tuen hylkäämispäätöksen jälkeen ohjannut omaishoitajat Punaisen Ristin toimintaan, muiden palveluiden ohessa. Muita tarjottuja palveluita olivat muun muassa henkilökohtainen avustaja, kuljetustuki, apuvälineet, intervallihoido, päivätoiminta ja muistihoitajan palvelut.

Suomen Punainen Risti nähtiin myös merkittävänä tiedonvälittäjänä. Yli 80 % vastaajista koki kunnan saavan tärkeää tietoa omaishoitajien tilanteesta Punaisen Ristin etsivän työn ansiosta. Järjestön toimintaa pidettiin ennaltaehkäisevänä ja sillä nähtiin olevan merkitystä omaishoitajien hyvinvoinnille. Myös omaishoitajille järjestetyt koulutukset koettiin tärkeiksi tai melko tärkeiksi.

Kyselyyn vastanneet olivat enimmäkseen tyytyväisiä Punaisen Ristin ja kunnan yhteistyön määrään. Viidennes koki, että yhteistyötä voisi lisätä. Suuri osa niistäkin, jotka pitivät nykyistä määrää riittävänä, toivoivat jatkossa enemmän ja monipuolisempaa yhteistyötä. Kaiken kaikkiaan kuntakysely antoi positiivisen kuvan paikallistason yhteistyöstä.

2007

- Ensimmäinen omaishoitajien hyvinvointipäivä (Espoo).
- Sukevan osasto tukemaan omaishoitajia.

Mahdollisuuksia ja puutteita

Kuntien omaishoidon tilanne näyttäytyi kyselyn valossa kohtuullisen hyvänä. Kuntakyselyn vastaajista 82 prosenttia arvioi omaishoidon tilanteen kunnassaan erittäin hyväksi tai melko hyväksi. Huonoksi tilanteen arvioi vain neljä prosenttia. Loput kyselyyn vastanneista eivät osanneet sanoa kantaansa.

Kuntien vahvuuksiksi työntekijät nostivat muun muassa omaishoidon arvostettavuuden ja hyvät tukiverkot. Pienissä kunnissa koettiin, että alueen omaishoitajat tunnetaan hyvin ja suurissa kunnissa nähtiin mahdollisuudet ihmisläheisiin ja monipuolisiin hoitotiimeihin. Monipuolinen palvelutarjonta, yhteistyö eri tahojen välillä ja nykyistä kehittyneemmät vapaajärjestelyt koettiin omaishoidon mahdollisuuksiksi.

Heikkouksina pidettiin muun muassa kotiin annettavien palvelujen puutetta ja erityisesti isoissa kunnissa tukihakemusten käsittelyn ja päätösten teon hitautta. Uhkina nähtiin omaishoitajien uupuminen, hoidettavien huonokuntoisuus, muistisairauksien lisääntyminen, henkilökunnan riittävyys tulevaisuudessa sekä taloudellinen tilanne.

2008

2009

- Lomitus loppui Paraisilla ja Oulussa.
- Varsinais-Suomen piiri tukemaan omaishoitajia.
- Ensimmäiset Omaishoitaja terveydenhuollon asiakkaana -kurssit (Karstula ja Saarijärvi).
- Kaakkois-Suomen piiri tukemaan omaishoitajia.
- Lomitus loppui Helsingissä, Joensuussa ja Saarijärvellä. Punaisen Ristin ammatillinen lomitustoiminta loppui.
- Saarijärven osasto tukemaan omaishoitajia.

Puheenvuoro

Omaishoitajuus Äänekoskella

Suvi Tikander

*vs. palveluohjaaja, Arjen tuen toimiala
Äänekosken kaupunki*

Äänekoskelainen omaishoitaja on kaupungin synkästä taloustilanteesta huolimatta voinut aika hyvin. Omaishoidon määräraha on riittänyt kohtuullisesti, eikä kielteisiä omaishoidon tuen päätöksiä määrärahasyyn ole juurikaan tarvinnut tehdä. Omaishoidontukea myönnetään yleisesti lakisääteisen alimman tukiluokan mukaan, mutta tietysti jokaiseen omaishoitoperheeseen tehdään omaishoidon palvelusuunnitelma, jossa käydään kunkin perheen tilanne läpi.

Äänekoskella työskentelee omaishoitajien tukena yksi omaishoidon lomittaja, mikä mahdollistaa monen omaishoitajan pääsyn asioille tai virkistymään. Tämentyyppistä palvelua ei monissa kunnissa ole. Kunnan omaishoidon tuen saajista valtaosa on puolisoaan hoitavia omaishoitajia ja seuraavaksi eniten on perheitä, joissa omaishoitaja hoitaa lastaan tai nuortaan. Monia perheitä voidaan tukea perhehoitoa käyttämällä. Tulevaisuudessa tämän mahdollisuuden suotaisiin lisääntyvän. Kuitenkin väestön ikääntyminen on varmasti valtakunnallinen ilmiö ja heijastuu myös omaishoitoon. Siksi mahdollisimman monipuolinen palveluiden saanti on Äänekoskella tarpeen myös tulevaisuudessa.

Vaikka omaishoidon tilanne on ollut meillä hyvä, on kuitenkin todettava että valtion ja kuntasektorin talouspaineet nostattavat taivaalle huolen pilviä. Omaishoidontukea myönnetään Äänekoskella suhteellisen tarkkojen kriteerien mukaan ja eniten huolettua talouspaineessa uhka määrärahojen leikkaamisesta.

Ääneseudulla toimii Omaishoitajat ja Läheiset -Liitto ry:n paikallisyhdistys. Yhdistys tarjoaa omaishoitajille vertaisryhmätoimintaa ja järjestää virkistystapahtumia. Lisäksi omaishoitajien tukena on eri tahojen välinen yhteistyö SPR:n omaishoitajia tukevaa toimintaa unohtamatta.

Tulevaisuudessa kolmannen sektorin toiminnalle asetetaan varmasti yhä enemmän toiveita siitäkin huolimatta, että valtion taholta valmistellaan lakiuudistusta omaishoidon tuen veroto-muuteen tai korvauksen suuruuteen sekä maksatustahoon liittyen. Vapaaehtoisten toimijoiden riittävyys tulee olemaan iso haaste. Mutta siellä missä on haasteita, on myös mahdollisuuksia.

Oppia tulevaisuuden tekijöille

Muiden yhteistyökumppanien ohella Punainen Risti haluaa myös oppilaitokset vahvemmin mukaan toiminnan piiriin. Tavoitteena on saada tulevat sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset ymmärtämään paremmin omaishoidon monimuotoisuutta. Vaikka omaishoito nivoutuu monella tavoin yhteen esimerkiksi vanhus-, vammais- ja mielenterveyshoidon kanssa, opiskelijoiden tiedot alan haasteista ja mahdollisuuksista ovat usein vähäiset.

Omaishoitotietouden lisäksi opiskelijat saavat yhteistyön kautta ymmärrystä Punaisen Ristin työstä ja vapaaehtoisena toimimisesta. Omaishoitajille yhteistyö on tuottanut muun muassa opiskelijoiden järjestämiä virkistyspäiviä, joista on kertynyt myönteistä palautetta.

Toistaiseksi oppilaitosyhteistyö on ollut pieni-muotoista, mutta saadut kokemukset ovat kannustavia. Yhteistyön tarve on ilmeinen, sillä opiskelijoilta saadusta palautteesta on käynyt ilmi, että kaikki terveysalan opiskelijat eivät näe lainkaan yhteyttä opiskelemaansa alan ja omaishoidon välillä. Yhteistyökumppaneina oppilaitokset ovat innostavia ja opiskelijat ovat kokeneet omaishoitajien kohtaamisen palkitsevana.

"Alkujännityksen jälkeen kaikki meni mahtavasti – ihanaa porukkaa!"

OPISKELIJA OMAISHOITAJILLE JÄRJESTETYN VIRKISTYSPÄIVÄN JÄLKEEN

2010

- Helsingin ja Uudenmaan piiri aloitti vapaaehtois-toiminnan.
- Länsi-Suomen piiri tuke- maan omaishoitajia.

Kuva: Johannes Wiéhn

Omaishoidon tasa-arvoa etsimässä

Vaikka omaishoidossa on viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana tapahtunut paljon, läheisiin hoitavat ovat edelleen eriarvoisessa asemassa, asuinkunnastaan riippuen. Erityisesti hoitajien hyvinvoinnista ja jaksamisesta huolehtimisessa on paljon parannettavaa. Ennaltaehkäisevän työn puute voi pahimmassa tapauksessa tuottaa yhden sijasta kaksi hoidettavaa, kun omaishoitajan voimat loppuvat.

Suunta on kuitenkin oikea. Heinäkuun 2013 alussa voimaan astunut vanhuspalvelulaki (980/2012) painottaa iäkkäiden yksilöllistä ja tarpeiden mukaista hoitoa ja huolenpitoa. Ensisijaiseksi hoitomuodoksi nostetaan kotiin annettavat palvelut.

Odotukset kuntien ja kolmannen sektorin väliselle yhteistyölle on tuotu uuden lain lisäksi esille myös Kataisen hallituksen ohjelmassa sekä kansallisessa sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelmassa (Kaste). Kaste-ohjelman keskeisinä painopisteinä ovat omaishoidon tukipalvelujen kehittäminen, tuen verotuksen uudelleenarviointi sekä hoitajuuden ja työelämän yhteensovittaminen.

Alan haasteita pohtii myös kansallinen omaishoidon työryhmä (KOHO). Sen tavoitteena on pa-

rantaa omaishoitajien yhdenvertaisuutta, lisätä omaishoidon tuen saatavuutta ja tukea omaishoitajien jaksamista. Yksi ryhmän pohtima ajatus on omaishoidon tuen siirtäminen Kelaan. Sosiaalineuvos Elli Aaltonen esitti jo vuonna 2004 selvityksessään "Valtakunnallinen omaishoidon uudistaminen", että omaishoidon taloudellinen tuki siirrettäisiin kunnilta valtion rahoittamaksi. Tällä haluttaisiin turvata tasavertaisempi ja asuinkunnan resursseista ja määrärahoista riippumaton kohtelu.

Punaisen Ristin tekemästä kuntakyselystä käy ilmi, että suurin osa kuntien edustajista suhtautuu omaishoidon tuen siirtämiseen Kelaan myönteisesti, mutta ei varauksetta. Kuntien edustajat korostivat vahvasti, että vaikka tuen maksatus siirtyisi Kelalle, palvelutarpeen arvioinnin ja seurannan pitäisi jäädä kunnille. Erityisesti kotikäyntien nähtiin olevan ensiarvoisen tärkeitä tuen tarvetta arvioitaessa.

Kuntakyselyyn vastanneet kokivat myös tärkeäksi mahdollisuuden seurata omaishoitotilannetta. Yksinäisyys, turvattomuus, kaltoin kohtelu ja elämän kriisit voivat olla siinäkin todellisuutta. Tarpeet voivat lisäksi muuttua nopeasti hoitajan tai hoidettavan terveydentilan huonontuessa.

"Palkkiot olisivat ympäri Suomen samanlaiset, mutta paikallinen tuntemus jäisi puuttumaan.

Kelan hakemusten täyttäminen on vaikeaa erityisesti iäkkäille joten moni oikeutettu voisi jäädä tuen ulkopuolelle."

KUNNAN EDUSTAJA, KUNTAKYSELY 2013

2011

- Savo-Karjalan piiri tukemaan omaishoitajia. (Piiri jatkoi Sukevan osaston aloittamaa toimintaa).

Puheenvuoro

Tukiverkostoja omaistaan hoitaville

Eevaliisa Virnes

erityisasiantuntija
Kuntaliitto

Suomessa kunnat huolehtivat laajasti hyvinvointipalvelujen järjestämisestä kuntalaisille. Silti omaiset ja läheiset ovat suomalaisille tärkeä avun lähde. Omaisia pääasiallisina auttajina arvioidaan olevan väestössä noin 300 000. Epävirallisen huolenpidon inhimillinen ja yhteiskunnallinen arvo jää usein huomaamatta.

Kuntien järjestämä omaishoidon tuki kattaa osan omaishoidon laajasta kokonaisuudesta. Omaishoidon tuella hoidettavia oli vuonna 2011 noin 40 000. Hoitopalkkioiden kustannukset olivat 162 miljoonaa euroa. Omaishoitoa tukevien palvelujen kustannukset ovat vähintään samaa suuruusluokkaa.

Omaishoitoa tukevia palveluja ovat esimerkiksi päivätoiminta, kuljetuspalvelut ja hoidettavan hoidon järjestelyt omaishoitajan vapaiden aikana. Vapaan tarkoitus on tukea omaishoitajan jaksamista. Valitettavasti osalla omaishoitajista vapaapäivät jäävät käyttämättä. Hoitajan saattaa olla vaikea irrottautua tiiviistä omaishoitosuhteesta tai hoidettavalle ei tunnu löytyvän sopivaa hoitomuotoa vapaiden ajaksi.

Omaishoidon tuella hoidettavien määrä on kasvanut jatkuvasti kaikissa ikäryhmissä. Silti arviolta 20 000 omaisten sitovan hoidon ja huolenpidon piirissä olevaa hoidettavaa jää tuen ulkopuolelle. Kunnat joutuvat sovittamaan omaishoidon tuen hoitopalkkiot ja palvelut käytävissä oleviin voimavaroihin. Toisaalta omaishoidon tuki on kuntien ja koko yhteiskunnan kannalta taloudellinen tukimuoto.

Suomessa valmistellaan vuoden 2013 loppuun mennessä kansallinen omaishoidon ohjelma, joka sisältää omaishoidon kehittämisen tavoitteet, toimenpiteet ja niiden kustannukset sekä mahdolliset säädösmuutokset tällä ja seuraavalla hallituskaudella.

Myös muut kuin omaishoidon tuen piirissä olevat omaishoitajat ja hoidettavat tarvitsevat tukea. Omaistaan hoitavat tarvitsevat esimerkiksi tietoa ja neuvontaa palveluista, kohtaamispaikkoja, vertaistukea tai helposti tavoitettavan yhteyshenkilön pulmatilanteiden varalle. Tämä on kehittämisen paikka kunnille yhdessä järjestöjen, seurakuntien ja muiden paikallisten toimijoiden kanssa.

Omaishoidon palapeli

Tulevaisuus tuo omaishoitoon uusia haasteita. Muistisairauksien lisääntyessä väestön ikääntymisen myötä yhä useampi henkilö miettii, miten sovittaa työelämä ja omaishoito yhteen. Tämä haastaa myös työnantajat miettimään, miten yhtiö ratkaistaan. Kun suuri osa omaishoitajista ikääntyy, myös heidän jaksamisensa turvaaminen on ensiarvoisen tärkeää.

Oman sävynsä omaishoitokeskusteluun tuo lisääntyvä monikulttuurisuus. On mietittävä, miten turvata muualta Suomeen muuttaneiden valmius kohdata omaishoitajuus vieraassa ympäristössä. On myös huolehdittava, että vieraista kulttuureistakin tulevat saavat työnsä tueksi tietoa ja ymmärrystä Suomen omaishoitokäytännöistä.

Myös alueelliset ja maantieteelliset erot antavat omat erityispiirteensä omaishoitoon. Paraisten vanhustyön johtaja Gun Sirén tuo esille, miten esimerkiksi maaseutumaisessa saaristokunnassa on totuttu hoitamaan läheisiä viimeiseen asti, ja miten avun pyytäminen on monille vaikeaa, vaikka omat voimat olisivatkin jo aivan lopussa. Erityisen helposti avun ulkopuolelle jäävät myös muualla maaseudulla asuvat iäkkäät omaishoitajat, jotka eivät osaa hakea tukea. Etsivä työ onkin tärkeää.

Kaksikielisillä paikkakunnilla oman haasteensa tuo lisäksi työvoiman saatavuus. Varsinkin syrjäisemmille paikkakunnille on ajoittain hankalaa löytää osaavaa ja sitoutunutta kaksikielistä työvoimaa.

- Hyvinvointia arkeen liikunnallisen -kurssin pilotointi Varsinais-Suomessa.
- Ensimmäiset Onnekas-koulutuskokonaisuudet omaishoitajuudesta opiskelijoille. (Karkku ja Mikkeli).

- Suomeen perustettiin työryhmä laatimaan kansallista omaishoidon ohjelmaa (KOHO-työryhmä).
- Hämeen piiri tukemaan omaishoitajia.
- Turunmaan piiri tukemaan omaishoitajia (mukana myös lomituksessa).

Kuva: SPR:n kuva-arkisto

Hyvä seura virkistää!

Kaksikymmentä vuotta omaishoitajien tukemiseksi tehtyä työtä on antanut Suomen Punaiselle Ristille paljon aiheeseen liittyvää kokemusta ja näkemystä. Alkuvaiheen kotimiestoiminta osoitti lomituksen suuren tarpeen ja auttoi samalla havaitsemaan ammatillisuuden merkityksen. Liian vaativat ja kuluttavat vapaaehtoistehtävät eivät ole kenenkään etu.

Ammatillinen lomitus oli puolestaan juuri sitä, mitä omaishoitajat toivoivat ja tarvitsivat. Punaisen Ristin lomittajat palvelivat kuudentoista vuoden ajan lukuisia omaishoitajia helpottaen suuresti heidän elämäänsä. Kysyntää lomitukselle on edelleen. Toivottavasti yhä useampi kunta ottaa mallia Paraisten esimerkistä ja kehittää lomitusta omana palvelunaan.

Myös vapaaehtoisten toiminnalla on suuri merkitys omaishoitajien jaksamiselle. Virkistävät retki, yhteinen juhla, tietoja ja taitoja lisäävä koulutus tai mahdollisuus puhua muiden samassa asemassa olevien kanssa antaa voimia jatkaa eteenpäin. Jokainen vapaaehtoistyöhön auttamisen halusta annettu tunti on arvokas.

Miten tahansa tukea järjestetäänkin, parhaiten se onnistuu yhteistyöllä. Voimavaroja kokoamalla laajennetaan huomattavasti tuen mahdollisuuksia. Esimerkiksi käy vaikkapa Varsinais-Suomessa vuosittain omaishoitajille järjestettävä liukkaan kelin ajopäivä, jossa paikallinen yrittäjä tarjoaa radan ja opetuksen ja Punainen Risti huolehtii muista järjestelyistä. Mahdollisuus on koettu tärkeäksi, sillä moni ikääntynyt omaishoitaja ei ole edes ajanut autolla säännöllisesti ennen puolisonsa sairastumista.

Vanhemman väestön ohella muutkin ikäryhmät ovat löytäneet järjestön omaishoitajille tarjoaman tuen. Nuortaan tai lastaan hoitavien omaishoitajien hyvinvointipäivät ovat olleet täynnä ja lastaan hoitavat miehet ovat esittäneet toiveensa aivan omista hyvinvointipäivistä. Iäkkäämmille mies-omaishoitajille omia hyvinvointipäiviä on jo järjestettykin.

Punaisen Ristin tavoitteena on kuunnella tarkasti läheisiään hoitavien toiveita ja pyrkiä vastaamaan juuri niihin. Näin ovat syntyneet muun muassa Kanssakulkijavapaaehtoiset ja Juttuluuri; ensimmäiset tuovat virkistystä omaishoitajan kotiin, toinen on taas tarkoitettu juttuseuraa kampaaville. Kumpikin palvelee omaishoitajia, joiden on vaikea irrottautua kotoa.

Omaishoitajille tarjottu tuki auttaa osaltaan lähentämään myös kuntien sosiaali- ja terveydenhuoltoa. Hyvinvointia arkeen -liikunnallisella kurssilla osanottajien kokonaisvaltainen hyvinvointi on otettu selkeimmin huomioon. Samalla kun omaishoitajien terveydentila kartoitetaan, he saavat tietoa muun muassa parisuhteen ja omaishoidon yhteensovittamisesta.

Punaisen Ristin kursseilla, luennoilla ja tapahtumissa on käynyt tuhansia omaishoitajia, mikä kertoo niiden tarpeellisuudesta. Kaksikymmentä vuotta jatkunut toiminta on kehittynyt ja kehittyy koko ajan edelleen. Hyvällä syyllä voikin odottaa sen säilyvän elinvoimaisena myös tulevaisuudessa.

Hyvä seura virkistää!

2013

- Vanhuspalvelulaki.
- Koulutettiin ensimmäisiä vapaaehtoisia Kanssakulkija ja Juttuluuri -vapaaehtoisiksi.

Puheenvuoro

Järjestöt tietävät elävästä elämästä

Anne Kukkonen

avustusvalmistelija
Raha-automaattiyhdistys

Järjestöillä ja vapaaehtoistyöllä on Suomessa poikkeuksellisen merkittävä rooli hyvinvointiyhteiskunnan toimivuuden turvaajana. RAY:n tuella järjestöt auttavat erilaisissa elämäntilanteissa olevia ihmisiä.

Omaishoitajat ovat moninainen ryhmä etniseltä taustaltaan, omaishoittoon käytettävissä olevan ajan, omaishoitajan ja hoidettavan terveydentilan sekä maantieteellisen etäisyyden suhteen. Omaishoidon tarpeen voidaan olettaa kasvavan suurten ikäluokkien tullessa vanhuusikään.

RAY on osoittanut viime vuosina avustuksia omaishoidon hankkeisiin vuosittain 9-11 miljoonaa euroa. Tästä summasta iäkkäiden omaishoitajiin kohdistuu noin 6 miljoonaa euroa. Lisäksi avustuksia kohdennetaan kehitysvammaisten sekä mielenterveysongelmista kärsivien omaishoitajiin. RAY:n avustuksilla tuetaan järjestöjen edunvalvontatyötä, omaishoitajien neuvontaa, ohjausta, vertaistukea, virkistystä sekä toimintakyvyn ylläpitämistä.

Järjestöjen tärkeä työ tukee julkisen järjestelmän toimintaa. Omaishoidon kehittäminen edellyttää hyvää yhteistyötä ja työnjakoa julkisen tahon, palveluyritysten ja järjestöjen kesken. RAY ei kohdistu avustuksia omaishoidon lakisääteiseen toimintaan. Kuitenkin avustushakemusten perusteella on välittynyt tietoa, että omaishoidon järjestäminen ei toteudu koko maassa yhtäläisesti ja omaishoitajat ovat eriarvoisessa tilanteessa mm. omaishoidon tuen sekä vapaapäivien järjestämisessä. RAY:n avustuksilla ei näitä puutteita voi paikata.

Järjestöjen työntekijät ovat parhaimmillaan heikkoja signaaleja kuulevia arjen asiantuntijoita. Järjestöjen kautta on mahdollista välittää päivitettyä tietoa elävästä elämästä niin paikalliseen kuin valtakunnalliseenkin päätöksentekoon. Järjestöjen työ auttaa omaishoitajia jakamaan ja ylläpitää osaltaan ikäihmisten toimintakykyä.

Jatkossa RAY:n tavoitteena on edistää yhteistyötä omaishoitajajärjestöjen välillä sekä muiden toimijoiden kanssa. Yhteistyö auttaa tavoitteiden toteuttamisessa sekä siinä, että toimintaa jää elämään myös hankkeiden päätyttyä. Tavoitteena on myös se, että omaishoitajia auttavalla toiminnalla olisi pysyvämpi rahoitus.

2013

- Punaisen Ristin omaishoitajien tukitoiminta täyttää 20 vuotta.

LÄHTEET:

KIRJALLISET LÄHTEET

Helameri Tarja/Suomen Punainen Risti, Kysely omaishoidosta, 2013

Pokkinen Maija, "Ensin tulee rakkaus", Avun maailma, 2/2012

Pokkinen Maija, Projektista inhimillisesti hyvään arkeen - Suomen Punaisen Ristin omaishoitajien ammatilliseen lomitushankkeeseen osallistuneiden tuen tarve projektia lopetettaessa, 2010

Savolainen Tuomas, Omaishoitajakysely (Helsinki, Joensuu, Paimio, Piikkiö), 2008

Tavala Ritva-Liisa, Omaishoitajien tukitoiminta Saarijärvellä, historiaa vuosilta 1993-2009, 2009

VERKKO-LÄHTEET

Laki 59/2012 vp, Laki omaishoidon tuesta annetun lain muuttamisesta, [http://www.eduskunta.fi/triphone/bin/thw/trip?\\${APPL}=utpla&\\${BASE}=faktautpla&\\${THWIDS}=0.35/1362483395_391571&\\${TRIPPIFE}=PDF.pdf](http://www.eduskunta.fi/triphone/bin/thw/trip?${APPL}=utpla&${BASE}=faktautpla&${THWIDS}=0.35/1362483395_391571&${TRIPPIFE}=PDF.pdf)

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista, vanhuspalvelulaki, <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120980>

Omaishoitajat ja Läheiset -Liitto ry, www.omaishoitajat.fi

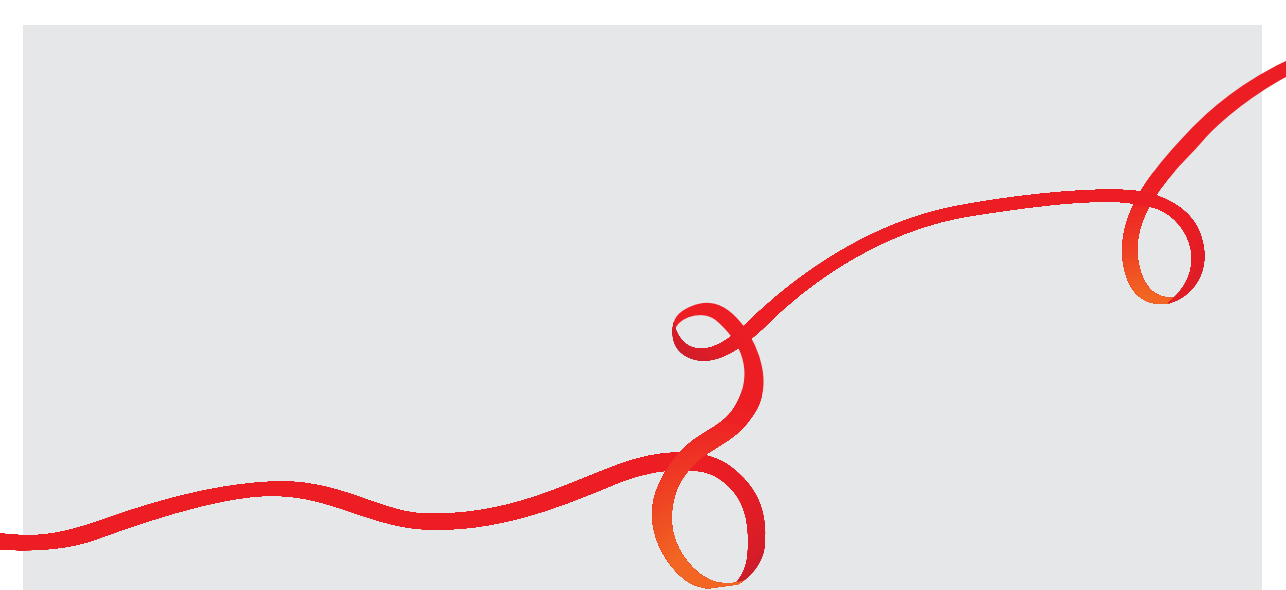
Sosiaali- ja terveysministeriö, <http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/-/view/1854561>

MUUT LÄHTEET

Henkilökohtaiset haastattelut, kevät 2013.

Henkilökohtainen tiedonanto, Sisko Aalto.

Omaishoitaja- ja palautekyselyt, Suomen Punainen Risti.

Tämä kirja on kertomus niistä 20 vuodesta, jotka Suomen Punainen Risti on ollut omaishoitajien tukena.

Kertomus sai alkunsa, kun pienimuotoisena kokeiluna käynnistynyt kotimiestoiminta antoi sysäyksen kauan kaivatulle ammatilliselle lomitukselle. Kuudentoista vuoden aikana Punaisen Ristin lomitajat palvelivat tuhansia omaishoitajia, joille oli tärkeää saada kotiin tuttu, luotettava hoitaja.

Lomituksen päätyminen jätti monelle läheistään hoitavalle aukon tukiverkostoon. Punainen Risti ei kuitenkaan unohtanut omaishoitajia. Vapaaehtoistensa avulla järjestö voi nyt tarjota heille ryhmä- ja virkistystoimintaa sekä koulutusta ja henkistä tukea – yhteistyössä muiden järjestöjen ja kuntien kanssa.

Omaishoitajien tuen tarve tuskin vähenee tulevaisuudessa. Päinvastoin – yhä useampi hoitaa omaistaan tai läheistään. Omaishoitajuus syntyy rakkaudesta, mutta ilman tukea ja mahdollisuutta hengähdystaukoihin omaishoitajatkin uupuvat.